

แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา
โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน

นางสาวธิติกา ชมะโชติ

รายงานวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
การพัฒนานักบริหารระดับสูงสำหรับข้าราชการรัฐสภาสามัญ รุ่นที่ 13
สถาบันพระปกเกล้า

พ.ศ. 2564

ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาท
ของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้าน
ในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน

โดย

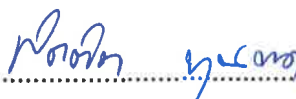
นางสาวธิดิภา ชมะโชติ

รหัสประจำตัว 64-13-40

สถาบันพระปกเกล้า

รายงานวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน
กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร
พบประชาชน

อาจารย์ที่ปรึกษา :

(อาจารย์กิตติมา บุนนาค)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม :

(อาจารย์วิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ)

อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรการพัฒนานักบริหารระดับสูง
สำหรับข้าราชการรัฐสภาสามัญ รุ่นที่ 13

(ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย)

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

บทคัดย่อ

- ชื่อผู้จัดทำ** : นางสาวธิดิกา ชมะโชติ นักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า หลักสูตร
การพัฒนาผู้บริหารระดับสูงสำหรับข้าราชการรัฐสภาสามัญ รุ่นที่ 13
- ชื่อหัวข้อเอกสาร** : แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของ
สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้าน
ในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน
- อาจารย์ที่ปรึกษา** : อาจารย์กิตติมา บุณนาค
- อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม** : อาจารย์วิทวัส ชัยภาคภูมิ

การศึกษาเรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน รวมทั้งเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน โดยการศึกษาครั้งนี้พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ เป็นการสื่อสารสองทางระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนอย่างเป็นทางการ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนจากผลกระทบวิกฤตโควิด-19 โดยมีการแสดงมุมมองวิสัยทัศน์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดวิกฤตด้านเศรษฐกิจและสังคม การให้ประชาชนร่วมกันเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ โดยการดำเนินโครงการฯ ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามกระบวนการนิติบัญญัติ จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ทราบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงมีองค์ประกอบ 9 ข้อ และในแต่ละองค์ประกอบนั้นมีตัวชี้วัดในหลายมิติ ซึ่งในแต่ละมิตินั้นผู้ศึกษาได้นำมาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ พบว่า การดำเนินโครงการฯ สามารถตอบตัวชี้วัดในองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละด้านได้ครบทุกด้าน แต่ไม่สามารถตอบตัวชี้วัดในมิติที่มีความสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงในประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 องค์ประกอบด้านวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วม พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมในโครงการฯ เป็นการให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อที่จะนำเสนอต่อที่ประชุมสภาตามกระบวนการนิติบัญญัติ แต่ไม่มีกระบวนการในการติดตามการดำเนินงานของรัฐบาลว่าได้มีการแก้ไขปัญหาของประชาชนหรือไม่ สภาพปัญหาคือการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการฯ จึงเป็นการแสดงความคิดเห็นที่เป็นพิธีกรรมเท่านั้น ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงควรดำเนินการในรูปแบบความเชื่อมโยงเป็นพหุภาคี และประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างเร่งด่วน

ประเด็นที่ 2 องค์ประกอบด้านรูปแบบ พบว่า เป็นการสื่อสารสองทาง โดยมีการร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนกลุ่มเป้าหมายในโครงการฯ สภาพปัญหาคือการไม่มีช่องทางอื่น ๆ ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ทำให้การรับฟังความคิดเห็นในโครงการฯ ยังขาดประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงควรจัดให้มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจมากขึ้น

ประเด็นที่ 3 องค์ประกอบด้านการพัฒนาศักยภาพ พบว่า มีการตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง สภาพปัญหาคือการไม่มีกระบวนการในการเผยแพร่ข้อมูลการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการฯ ผ่านระบบสารสนเทศของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ทำให้การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ ไม่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรมในการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ควรจะจัดให้มีการเผยแพร่การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการฯ ผ่านระบบสารสนเทศของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการขยายผลในวงกว้างเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงให้สัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีของการจัดทำเอกสารวิชาการฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอกราบ
ขอบพระคุณอาจารย์กิตติมา บุณนาค อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณา
ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางในการเขียนงานวิชาการฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร
ของสถาบันพระปกเกล้าทุกท่านที่ได้ให้การอบรมเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้บริหารของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรที่เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้
เข้ารับการอบรมในครั้งนี้ และเจ้าหน้าที่ของสถาบันพระปกเกล้า รวมทั้งพี่ ๆ เพื่อน ๆ ร่วมการอบรม
หลักสูตร การพัฒนานักบริหารระดับสูงสำหรับข้าราชการรัฐสภาสามัญ รุ่นที่ 13 ที่ได้ให้ความ
ช่วยเหลือและให้การอำนวยความสะดวกให้แก่นักศึกษาตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ หากเอกสารวิชาการฉบับนี้พอจะมีคุณค่าและประโยชน์ประการใดแล้ว ผู้ศึกษาขอ
มอบความดีนี้เป็นกตเวทิตาคุณบิดา มารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนหากจะมีส่วนใดที่
ผิดพลาดหรือบกพร่องในเอกสารฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมรับไว้เพียงผู้เดียว

นางสาวธิดิกา ชมะโชติ

นักศึกษาหลักสูตรการพัฒนานักบริหารระดับสูง

สำหรับข้าราชการรัฐสภาสามัญ รุ่นที่ 13

สถาบันพระปกเกล้า

มีนาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง-จ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา	1-4
1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา	5
1.3 ขอบเขตการศึกษา	5
1.4 วิธีการศึกษา	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย	7
2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย	7
2.1.2 ประเภทของประชาธิปไตย	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	9
2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม	9
2.2.2 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม	10-16
2.2.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม	16-20
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	
3.1 ขอบเขตการศึกษา	23
3.2 วิธีการศึกษา	23-24
3.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา	25
3.4 ระยะเวลาในการศึกษา	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 หลักการของการมีส่วนร่วม	28
4.2 วัตถุประสงค์ของการสร้างการมีส่วนร่วม	28
4.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม	29
4.4 รูปแบบ หรือวิธีการที่ใช้ดำเนินการ	30
4.5 การสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ	30
4.6 กลุ่มเป้าหมาย	30
4.7 ผลการดำเนินการ	31
4.8 ผู้ดำเนินการ	31
4.9 การพัฒนาศักยภาพ	31
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
5.1 บทสรุปกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของ สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน	36
5.2 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน	36-38
บรรณานุกรม	39
ประวัติผู้ศึกษา	40

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3 บัญญัติไว้ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา มีอำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวไทยและมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านองค์กรต่าง ๆ ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยได้กำหนดหลักการแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งองค์กรที่ใช้อำนาจคือรัฐสภา อำนาจบริหาร ซึ่งองค์กรที่ใช้อำนาจคือคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการ ซึ่งองค์กรที่ใช้อำนาจคือศาล จะเห็นได้ว่าองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่สำคัญในระบบประชาธิปไตยคือ องค์กรรัฐสภา เพราะเป็นสถาบันของตัวแทนของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

“รัฐสภา” เป็นสถาบันฝ่ายนิติบัญญัติ ทำหน้าที่ในการออกกฎหมายและตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหาร เนื่องจากฝ่ายบริหารมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศจึงจำเป็นต้องมีการถ่วงดุลการใช้อำนาจ และตามหลักการปกครองในระบบรัฐสภากำหนดให้การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือ บทบาทของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร นับว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญในการถ่วงดุลอำนาจ เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ซึ่งมีหน้าที่ในการติดตามและตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร ให้มีการดำเนินการตามกรอบกติกาของการปกครองในระบบประชาธิปไตย โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดกลไกให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนได้นำปัญหาของประชาชนเข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติ เช่น การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติ และการขอเปิดอภิปรายทั่วไป เป็นต้น ตลอดจนการขับเคลื่อนภารกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ดังนั้น ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562 จึงได้กำหนดให้มีคณะกรรมการประสานงาน คือ คณะกรรมการประสานงานพรรคการเมืองฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร หรือเรียกว่า “วิปฝ่ายค้าน” ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประชุมและกิจการของสภา ทำให้คณะกรรมการฯ ดังกล่าวจะต้องประชุมหารือเพื่อมีมติในการพิจารณาร่างกฎหมายหรือเรื่องอื่น ๆ ที่บรรจุในระเบียบวาระการประชุมสภา นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อซักถามข้อเท็จจริงหรือเสนอแนะปัญหาต่อคณะรัฐมนตรี หรือการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป

เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ โดยอำนาจดังกล่าวเป็นบทบาท การตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลที่สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านต้องปฏิบัติ การกิจภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญและหลักธรรมาภิบาล โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชน และประเทศชาติ

การทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ นอกจากการให้ความเห็นชอบกฎหมายและตรวจสอบ การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลแล้ว สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านยังทำหน้าที่ ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ตระหนักเห็นถึง ความสำคัญในการรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน จึงได้มีการดำเนิน “โครงการ ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” โดยลงพื้นที่แต่ละจังหวัด เพื่อรับฟังปัญหา ความเดือดร้อน เผยแพร่บทบาทหน้าที่ของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกพรรค การเมืองฝ่ายค้าน ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และ ร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินงานของรัฐบาล ซึ่งภายหลังที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ลำดับถัดมาจะมีการเสนอชื่อสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรของพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เพื่อแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการประสานงานพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ในสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการซึ่งผู้นำฝ่ายค้านในสภา ผู้แทนราษฎรมอบหมายและให้มีสัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในแต่ละพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เป็นกรรมการ ดังนี้ พรรคเพื่อไทย จำนวน 14 คน พรรคก้าวไกล จำนวน 6 คน พรรคเสรีรวมไทย จำนวน 1 คน พรรคประชาชาติ จำนวน 1 คน พรรคเพื่อชาติ จำนวน 1 คน และพลังประชาชนไทย 1 คน โดยมีอำนาจหน้าที่สรุปได้ดังนี้

1. พิจารณาดำเนินการหรือประสานงานในเรื่องของพรรคการเมืองฝ่ายค้านที่เกี่ยวข้องกับ การประชุมสภา เช่น พิจารณาดำเนินการเรื่องที่บรรจุระเบียบวาระการประชุมสภา เสนอร่างกฎหมาย เสนอญัตติ ตั้งกระทู้ถาม แลกง้าวต่อสื่อมวลชน เป็นต้น
 2. พิจารณาดำเนินการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการของสภาผู้แทนราษฎร อาทิ ประสานงาน เสนอแนะแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาระบบงานรัฐสภาหรือกิจการของสภาผู้แทนราษฎร ตัวแทนวิปฝ่ายค้าน เข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะต่าง ๆ และดำเนินการหรือร่วมมือกับกิจกรรมของสภา อาทิ รายการ มองรัฐสภา
 3. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรมอบหมาย อาทิ รับเรื่อง ร้องเรียนและพิจารณาศึกษาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ตัวแทนพบปะหรือคณะบุคคล ในวาระสำคัญต่าง ๆ และดำเนินการตามนโยบายของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร
- ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนจาก

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี โดยได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศแต่งตั้งนายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ เป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ในปี 2562 ซึ่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 106 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บทบาทของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร จึงได้เริ่มต้นนับจากนั้นเป็นต้นมา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลให้เป็นไปตามนโยบายที่รัฐบาลได้แถลงต่อรัฐสภา และมีบทบาทในด้านนิติบัญญัติ อาทิ การเสนอและพิจารณาร่างกฎหมาย การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติ หรือการขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อซักถามข้อเท็จจริงหรือเสนอแนะปัญหาต่อคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ ในกรณีที่มีปัญหาสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยหรือเศรษฐกิจของประเทศ สมควรที่จะปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรจะแจ้งไปยังประธานรัฐสภาขอให้มีการเปิดอภิปรายทั่วไปในที่ประชุมรัฐสภาก็ได้ บทบาทสำคัญดังกล่าวข้างต้นของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านจึงเป็นการดำเนินงานด้านนิติบัญญัติ คือ เป็นฝ่ายตรวจสอบว่าการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลมีจุดอ่อน หรือเสนอแนะว่าควรจะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง ฝ่ายค้านก็จะแสดงความเห็นออกไป ซึ่งถ้ามีเหตุผลที่รัฐบาลก็ต้องรับฟัง เพราะมิฉะนั้นจะเสียคะแนนนิยมจากประชาชนได้ ทั้งนี้ โดยการแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

ภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน คือ การดำเนินโครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งในปี 2563 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนภาคส่วนต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ทุกประเทศทั่วโลก เชื้อไวรัสดังกล่าวได้แพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐบาลต้องประกาศใช้มาตรการทางสาธารณสุขอย่างเร่งด่วน เพื่อหยุดเชื้อการแพร่ระบาดในวงกว้าง อาทิ การเว้นระยะห่างทางสังคม หลีกเลี่ยงการอยู่ในที่ชุมชนหรือสถานที่แออัด ทำให้มีการปิดกิจการร้านค้าและแหล่งให้บริการทั่วไปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งกิจการการท่องเที่ยวที่เป็นรายได้หลักของประเทศไทยต้องปิดตัวลงชั่วคราว ส่งผลทำให้ภาคธุรกิจและภาคการส่งออกต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 อย่างมาก ซึ่งสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีความห่วงใยประชาชนที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว จึงได้เปิดเวทีเสวนาเพื่อรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน รวมทั้งข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อให้รัฐบาลมีมาตรการหรือดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนดังกล่าว โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ได้มีการจัด “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน เรื่อง ฝ่ายค้านรับฟัง 4 กลุ่มเปราะบางจากวิกฤตโควิด-19” ซึ่งมีการดำเนินงานโครงการฯ ทั้งหมด จำนวน 4 ครั้ง มีกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

ครั้งที่ 1 การรับฟังความคิดเห็นของภาคแรงงานในและนอกระบบ จำนวน 450 คน

ครั้งที่ 2 การรับฟังความคิดเห็นของผู้ประกอบการภาคการท่องเที่ยวและบริการ
จำนวน 450 คน

ครั้งที่ 3 การรับฟังความคิดเห็นของภาคการเกษตร จำนวน 500 คน

ครั้งที่ 4 การรับฟังความคิดเห็นของภาคอุตสาหกรรมและการส่งออก จำนวน 600 คน

การดำเนินงานโครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน จำนวน 4 ครั้ง ดังกล่าว และการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน และสรุปผลการศึกษา เพื่อนำมาเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชนครั้งต่อไป โดยการนำตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จัดทำขึ้นบนพื้นฐานของหลักการการมีส่วนร่วม โดยมีองค์ประกอบในการพิจารณา คือ หลักการ วัตถุประสงค์ ประโยชน์ รูปแบบ การสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ กลุ่มเป้าหมาย ผลการดำเนินการ ผู้ดำเนินการ พัฒนาศักยภาพ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนากลไกในการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยในการศึกษาครั้งนี้จะนำตัวชี้วัดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” เนื่องจากประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้เข้าไปพบปะเสวนาและรับฟังความคิดเห็นนั้นรับผลกระทบจากวิกฤต COVID-19 และมีฐานะความเป็นอยู่ยากจน อาศัยอยู่ในชนบทที่มีถิ่นฐานห่างไกลความเจริญ เมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการบริหารงานของรัฐบาล ก็ไม่สามารถเรียกร้องหาความเป็นธรรมได้ เนื่องจากไม่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสารกับทางราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือประชาชนอาจจะไม่มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่รวมทั้งในการเดินทางแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายสูงเกินรายได้ที่ประชาชนได้รับ ทำให้การเข้าถึงกระบวนการนิติบัญญัติเป็นไปอย่างยากลำบาก ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นตัวแทนของประชาชน ดังนั้น สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านจึงต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ อันจะเป็นการทำให้ประชาชนรู้สึกเชื่อมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน สิ่งสำคัญคือเจ้าหน้าที่สภาในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานรองรับภารกิจของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านจะต้องวางตนเป็นกลาง และปฏิบัติงานด้วยความถูกต้อง

รอบคอบ เพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง และเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ทั้งนี้ ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงเครื่องมือสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยคือธรรมาภิบาลนั่นเอง

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

1.2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาโครงการฯ ครั้งที่ 3 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนภาคการเกษตร จำนวน 500 คน ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการโครงการดังกล่าว และได้ลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต COVID-19 ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้กรอบตัวชี้วัดที่จัดทำขึ้นบนพื้นฐานของหลักการการมีส่วนร่วม ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ 1. หลักการ 2. วัตถุประสงค์ 3. ประโยชน์ 4. รูปแบบ 5. การสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ 6. กลุ่มเป้าหมาย 7. ผลการดำเนินการ 8. ผู้ดำเนินการ 9. พัฒนาศักยภาพ ทั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปผลการศึกษา และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านต่อไป

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ได้กำหนดวิธีการศึกษา (Methodology) แบบการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียด ดังนี้

1.4.1 เป็นการศึกษาแบบเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาจาก

เอกสารวิชาการ โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และเอกสารหลักฐานของทางราชการ

1.4.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยการร่วมดำเนินงานกับผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ในการจัดเวทีเสวนา “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต COVID-19

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ได้รับทราบกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

1.5.2 ได้รับทราบปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

1.5.3 มีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” ครั้งนี้ ได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้อธิบายประกอบการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย

2.1.2 ประเภทของประชาธิปไตย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

2.2.2 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

2.3.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

2.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายคำว่า ประชาธิปไตย ไว้ว่า “ประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่”

ศาสตราจารย์จรรยา สุภาพ กล่าวสรุปไว้ว่า ประชาธิปไตยในแง่การปกครองมุ่งถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่เข้าร่วมกำหนดนโยบายต่าง ๆ อันเดียวกับประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม

ผศ.หญิง อรรถกฤษณ์ ให้ความหมายว่า ความหมายของประชาธิปไตย อาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความหมายอย่างแคบ คือ รูปแบบการปกครองหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มี การตัดสินใจทางการเมืองอย่างเสรี

2. ความหมายอย่างกว้าง คือ ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตแบบหนึ่งที่ยึดถืออุดมคติ และหลัก ที่กำหนดแบบแผนพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม ในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ลาสกี (Harold Laski) อธิบายว่า ประชาธิปไตย เป็นความปรารถนาที่มนุษย์ต้องการ รักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง และความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

เมอร์เรียน (C.E. Merrian) ให้ความหมายว่า เป็นการดำรงชีวิตเพื่อความผาสุกร่วมกัน โดยมีเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นเครื่องนำทาง

แม็กไอเวอร์ (R.M. Maciver) ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการปกครองและวิถีชีวิตที่ถือเอาเสรีภาพเป็นหลักสำคัญ

ลินด์เซย์ (A.D. Lindsay) ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตย คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถดำเนินการร่วมกันโดยไม่สูญเสียเสรีภาพตามที่แต่ละคนปรารถนา

จากความหมายของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ว่า ประชาธิปไตยคือพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคมที่มีส่วนร่วมในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2.1.2 ประเภทของประชาธิปไตย

สังวรณ ลิปตพัลลภ (2559, น.3-4) ได้แบ่งประเภทของประชาธิปไตย ดังนี้

ก) ประชาธิปไตยแบบโดยตรง หรือแบบบริสุทธ์ิ ได้แก่ การที่ราษฎรสามารถแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสาธารณะ โดยไม่ต้องผ่านตัวแทนหรือมติของที่ประชุม

อีกนัยหนึ่ง ประชาธิปไตยแบบโดยตรง คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง ประชาชนใช้อำนาจปกครองกันเองเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยตนเอง เหมาะสำหรับประเทศเล็กๆ และประชากรไม่มากนัก เช่น นครรัฐกรีกในสมัยโบราณ ซึ่งสามารถจะเรียกประชุมประชาชนทุกคนได้และลงมติโดยการชুমือหรือโดยวิธีอื่น เช่น การนำก้อนหินไปใส่ในภาชนะบรรจุช้วยหรือชวาหรือเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย จำนวนก้อนหินคือคะแนนเสียง ซึ่งถือว่าเป็นประชาธิปไตยโดยตรง แต่ถ้าเป็นชุมชนขนาดใหญ่ เช่น จังหวัด หรือประเทศชาติ การใช้ระบบประชาธิปไตยโดยตรงคงกระทำกันไม่ได้ ต้องใช้ระบบประชาธิปไตยโดยการเลือกตั้งตัวแทน เช่น การเลือกตั้ง ส.ส. การเลือกตั้ง ส.ว. การเลือกตั้ง อบจ. เป็นต้น

ข) ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม หรือแบบมีผู้แทนราษฎร ได้แก่ การปกครองแบบมีผู้แทน คือการที่ราษฎรปฏิบัติโดยการเลือกสรรบุคคลที่มีศักยภาพทางด้านความรู้และจริยธรรมเข้าไปบริหารและตัดสินใจแทนตน

ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อมนั้น อาจเรียกได้ว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน หมายถึง การที่ประชาชนเลือกตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ปกครองประเทศแทนประชาชน จะไปทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ

ระบบประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศอย่างมาก เป้าหมายของประชาธิปไตยคือการสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีและมีความสุขให้แก่ประชาชน ประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันมีหลักประโยชน์อยู่ 3 ระดับ คือ

1) ระดับปัจเจกบุคคล คือ หลักความเสมอภาคในปัจเจกบุคคลในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก มีส่วนร่วมในทางการเมือง

ประโยชน์ของส่วนรวม มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่น นโยบายจัดการศึกษาให้ทั่วถึง นโยบายสาธารณสุข นโยบายการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม นโยบายป้องกันประเทศ นอกจากนี้ ยังช่วยควบคุม กำกับและตรวจสอบการทำงานของระบบการบริหาร

2) ระดับคนใกล้ชิดหรือกลุ่มคนรอบข้าง ประชาธิปไตยในสังคมยังส่งเสริมให้ทุกคน มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ให้ความเคารพต่อสิทธิของคนในสังคม ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ในการทำมาหากินอย่างเท่าเทียมกัน

3) ระดับชุมชน สังคม รัฐและโลก ประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันจะสร้างความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกเป็นประชาธิปไตยของประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของ ประชาชน การตื่นตัวทางการเมืองเพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและไม่มี การคอร์รัปชัน เป็นการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้กับประชาชน ในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน ให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบาย การพัฒนาที่กำหนดไว้

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของ ประชาชนว่า หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้อง ต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมแบ่งปัน ผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่แท้จริงน่าจะหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ และควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อ การดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมและ ได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแบ่งออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง

ณรงค์ วาริชล (2551, หน้า 5) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้อง ทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุ เร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดการร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

ชนิษฐุช ศณินนท (2544, หนา 35) ไดสรุปรความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การสร้งประชาธิปไตย คือ อำนาจแห่งการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน ในกระบวนการนึ่งอย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีการกำหนด วางแผน และดำเนินการในเรื่องทั้งปวง อันมีผลต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของพวกเขา ซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อประชาชน ได้อำนาจ ได้ทรัพยากรของพวกเขากลับคืนมา และนั่นย่อหมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตย และการปกครองตนเอง

สุธิ วรประดิษฐ (2553) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมใน กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ดังนั้น การที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับ ข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
2. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. การกำหนดกิจกรรม
4. การดำเนินกิจกรรม
5. การประเมินผลกิจกรรม

ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ หรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

วิษณุ หยกจินดา (2557, หนา 9) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม เพื่อให้เกิด การดำเนินงาน เกิดการพัฒนา และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของ ประชาชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ การดำเนินงานหรือ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล

จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในสังคม โดยมีการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกัน แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับ รวมถึงการร่วมกันประเมินผล

2.2.2 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้น ผู้ศึกษาจะศึกษาในประเด็นที่เกิดจากกิจกรรม เช่น การเข้าร่วม แสดงความคิดเห็นในประโยชน์สาธารณะ การรับฟังความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับ ความเดือดร้อนจากผลกระทบของการดำเนินนโยบายของรัฐ เป็นต้น ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วม โดยมีนักวิชาการได้ให้ความเห็นว่า

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2551) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1) การรับรู้ข่าวสาร การมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสีย และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) การปรึกษาหารือ เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจ และเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ การประชุมรับฟังความคิดเห็นมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ

4) การประชาพิจารณ์ เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีความชัดเจนมากขึ้น เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผย ไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้เสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้น ๆ ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรง ในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเอง อันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการ และประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

อคิน รพีพัฒน์ (2525, น.104-111) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ คือ

1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (Organizer)
 2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่าง ๆ ที่อาจนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
 3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานสนาม
 4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
 5. ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2533, น.25) ได้กล่าวถึงลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การร่วมคิดค้นหาและตัดสินใจหรือการกำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะดำเนินการ
2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการในกิจกรรมโครงการ หมายถึง การที่มีส่วนเข้ามาร่วมดำเนินโครงการ ร่วมแรงร่วมสมทบค่าใช้จ่าย การให้ข้อมูลที่จำเป็น ตลอดจนการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ร่วมในการบริหารงานหรือการประสานงาน
3. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ หมายถึง การได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา เช่น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการกระจายโอกาสทางการพัฒนา การรับความรู้ แนวความคิด และการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ มากขึ้น เป็นต้น
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมเพื่อการประเมินผลการดำเนินโครงการ โดยอาจดำเนินการผ่านกระบวนการทางการเมือง หรือสื่อสารมวลชนต่าง ๆ

Cohen and Uphoff (1980) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงานและการขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้ศึกษาของนำลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ในมิติที่โคเฮน และ อัฟโฮฟฟ์ Cohen & Uphoff (อ้างถึงในจรูญญา บันเทิง, 2548) ได้เสนอแนวคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมว่า มี 3 มิติ โดยมิติการมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

1. มีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น

- (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
- (3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

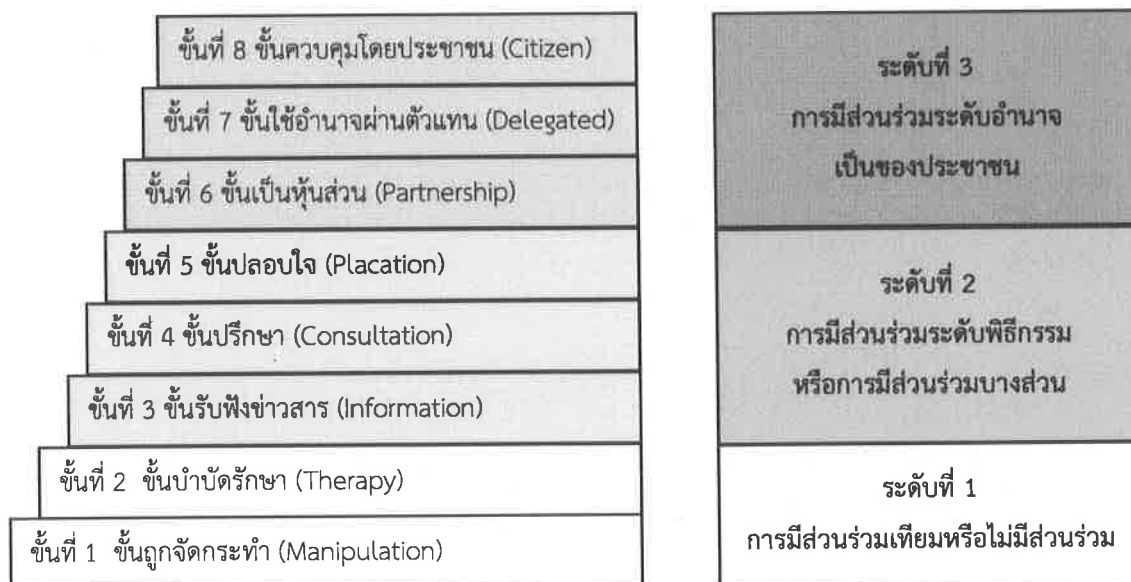
2. มีส่วนร่วมกับใครบ้าง (Whose) ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ต่างชาติ (จากองค์กรที่ให้ทุน) เป็นต้น ทั้งนี้ ให้พิจารณาคูณลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจของผู้เข้ามีส่วนร่วมในเรื่องอายุ เพศ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับชั้นทางสังคม อาชีพ ระดับรายได้ ระยะเวลา ที่อยู่อาศัย การถือครองที่ดิน

3. มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง (How) โดยพิจารณาจาก

- (1) การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
- (2) ถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือแรงจูงใจ
- (3) โครงสร้างชุมชน
- (4) ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น
 - มีส่วนร่วมโดยผ่านปัจเจกชนหรือผ่านกลุ่ม
 - มีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม (ผ่านตัวแทน)
 - มีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- (5) ระยะเวลา หรือความต่อเนื่องของกิจกรรม
- (6) ขอบข่าย หรือความครอบคลุมของกิจกรรม
- (7) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการ โดยมีลักษณะการมีส่วนร่วมที่ปรากฏชัด คือ การร่วมคิดหาสาเหตุของปัญหา ร่วมตัดสินใจวางแผน ร่วมดำเนินการหรือลงทุน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสามารถดำเนินการโดยผ่านกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรง ได้แก่ การเป็นสมาชิก กรรมการ ประธาน ผู้เข้าร่วมประชุม ผู้ออกเงิน เป็นต้น โดยทางอ้อม ได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทน เป็นต้น

Arnstein (1969) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน มีลักษณะเป็นขั้นบันได (Participation leader) 8 ขั้น ตามภาพประกอบดังต่อไปนี้

ภาพ ระดับการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ของ Arnstein (1969)

จากภาพดังกล่าวในขั้นตอนของบันได คือ ขั้นที่หนึ่งและสอง เรียกว่าการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจ วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช้การทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือการควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการ ให้การศึกษา หรือทำงานรักษาผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

บันไดระดับที่สามถึงห้า ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่สาม ขั้นรับฟังข่าวสารและขั้นที่สี่ ขั้นปรึกษานั้นความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่าความรับผิดชอบของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนขั้นที่ห้าเป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดระดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชนซึ่งเพิ่มระดับของ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าสู่ชั้นที่หก ชั้นเป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในชั้นที่เจ็ด ชั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และชั้นที่แปด ชั้นควบคุมโดยประชาชน ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการตัดสินใจโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (1969) นี้ มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม Arnstein แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ชั้น ให้เป็น 3 ชั้นใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นการทำคู่ขนานไว้ในชั้นบันได 8 ชั้น ดังที่เสนอไว้ในภาพดังกล่าว โดยเนื้อหาการแบ่งเป็น 3 ชั้นใหญ่ ๆ พอสรุปได้ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (Partial participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับฟัง และการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Arnstein นั้น การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพ ผู้เข้าร่วมต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริง ในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้บังเกิดผลขึ้นมา มิใช่เพียงแต่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ

วิชญ์ หยกจินดา (2557, หน้า 35-36) ได้ให้ความหมายและระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งสามารถจะแบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล

ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้าน ที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด

สรุปได้ว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับ และหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสาร ที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย ดังนั้น การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมามีได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการ ที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

2.2.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

สถาบันพระปกเกล้า (2561, น. 143) ได้กล่าวองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หากจะจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญเบื้องต้น 3 ประการ คือ

1. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่ง ๆ จะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ เช่น จัดขึ้นเพื่อให้ข้อมูล หรือเพื่อรับฟังความคิดเห็น

2. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมายการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่ บางครั้งประชาชนอาจมองว่าไม่โปร่งใส หรือไม่เหมาะสมกับพวกเขา

3. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายอย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน ในที่นี้ก็คือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย แต่ในกิจกรรมต่าง ๆ ต้องคำนึงว่าเหมาะกับกลุ่มใด ทั้งนี้ มักพิจารณาผู้เข้าร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาจได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ หรือพิจารณาจากการเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนผู้สนใจอีกด้วย ทั้งนี้ ผู้ได้รับผลกระทบทางตรงจะมีความสำคัญที่สุด

โดยแท้จริงนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะไม่สามารถกระทำได้ในทุก ๆ ประเด็น ดังนั้น จึงมีแนวทางทั่ว ๆ ไปบางประการเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543, น.43-45)

- 1) การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
- 2) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น
- 3) การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของบางคน หรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม
- 4) การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว
- 5) ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ
- 6) กฎหมายกำหนด

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าประชาชนต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาค ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว นอกจากนี้การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย และต้องมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

นักวิชาการได้ให้คำนิยาม ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุกคนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม โดยมีหลักการและองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร
2. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน
3. อำนาจในการตัดสินใจ และการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน
4. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
5. มีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส

และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมาย โดยในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้เขียนคำว่า “มีส่วนร่วม” ไว้ 22 ครั้ง ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังไม่ค่อยรู้ว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องใดบ้าง ซึ่งทำให้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติไม่บรรลุเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

รัฐธรรมนูญกำหนดช่องทางที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการใช้สิทธิทางตรงมีดังนี้

1. มาตรา 43 บุคคลและชุมชนมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานรัฐให้ดำเนินการที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นไม่ดำเนินการสิ่งที่จะก่อผลเสีย และหน่วยงานรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วย

2. มาตรา 133 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อเสนอกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและหน้าที่ของรัฐต่อสภาผู้แทนราษฎรได้

3. มาตรา 254 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นได้ โดยรัฐธรรมนูญยังไม่ได้กำหนดจำนวนรายชื่อที่ต้องใช้ไว้ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น และจะต้องมีกฎหมายออกมากำหนดหลักเกณฑ์ต่อไป

4. มาตรา 256 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญได้

นอกจากสิทธิโดยตรงที่ประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อที่จะเสนอกฎหมายและนโยบายแล้ว รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอีกหลายเรื่องหลายประเด็น ดังนี้

1. มาตรา 57 (1) รัฐต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงาม จัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการทำกิจกรรม โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย

2. มาตรา 57 (2) รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยต้องให้ประชาชน และชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์ด้วย

3. มาตรา 63 รัฐต้องจัดให้มีมาตรการเพื่อป้องกันและขจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งกลไกส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส

การทุจริต

4. มาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน

5. มาตรา 68 รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา และเผยแพร่หลักธรรม ต้องมีมาตรการป้องกันการบ่อนทำลาย และต้องส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมดำเนินการดังกล่าวด้วย

6. มาตรา 74 รัฐต้องจัดให้มีระบบแรงงานสัมพันธ์ หรือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพลูกจ้างและนายจ้าง ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

7. มาตรา 78 รัฐต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริต รวมทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชน

8. มาตรา 178 รัฐต้องออกกฎหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และได้รับการเยียวยาจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

9. มาตรา 252 ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะมาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือวิธีอื่นก็ได้แต่ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย

10. มาตรา 253 ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เปิดเผยข้อมูลและรายงานผลให้ประชาชนทราบ และมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย

11. มาตรา 257(3) การปฏิรูปประเทศต้องทำให้ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

12. มาตรา 259 กฎหมายว่าด้วยขั้นตอนและแผนการปฏิรูปประเทศ ต้องระบุถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอีกอย่างน้อย 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. มาตรา 58 การดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย ฯลฯ รัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการ

2. มาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน

3. มาตรา 77 ก่อนการออกกฎหมายทุกฉบับ รัฐต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นต่อประชาชน

4. มาตรา 178 รัฐต้องออกกฎหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และได้รับการเยียวยาจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติในเรื่องของการมีส่วนร่วมไว้อย่างครอบคลุม โดยได้กำหนดเปิดโอกาสให้มีเรื่องของการมีส่วนร่วมอย่างครบถ้วนทุกขั้นตอน ตั้งแต่การริเริ่มไปจนกระทั่งการรับรู้ การแสดงความคิดเห็น การพิจารณาหรือร่วมปรึกษาหารือและตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การฟ้องร้องรัฐ การติดตามประเมินผล การรับผล และการได้รับการเยียวยาจากรัฐ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตามรัฐธรรมนูญ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชนมาเป็นกรอบในการศึกษา และวิเคราะห์การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัด “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร พบประชาชน” โดยจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของหลักการการมีส่วนร่วม ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้เป็นตัวช่วยในการตรวจสอบว่า การมีส่วนร่วมได้เกิดขึ้นจริงหรือไม่ อย่างไร และนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้นต่อไป ตามตารางภาพ ดังต่อไปนี้

ตารางตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมของประชาชน

	คำอธิบาย	ตัวชี้วัด	การตอบ ตัวชี้วัด
หลักการ	การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตย	<ol style="list-style-type: none"> 1. กระจายโอกาสให้ประชาชน 2. สร้างรากฐานของประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล 3. สร้างความเสมอภาค เท่าเทียม 4. เคารพสิทธิมนุษยชน คัดค้านความเป็นมนุษย์ 	
วัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์ของการสร้างการมีส่วนร่วม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้ข้อมูลต่อสาธารณชน 2. รวบรวมข้อมูล 3. ทราบความห่วงกังวล และค่านิยม 4. ได้ข้อตกลงร่วม 5. พัฒนาความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือ 	
ประโยชน์	ผลลัพธ์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อเป้าหมายของการตัดสินใจที่ดีกว่า 2. ความชอบธรรมในการดำเนินการ 3. ลดความห่วงกังวลของสาธารณชน 4. เกิดการพอใจทางจิตใจ ต่อกระบวนการและต่อเนื้อหา 	
รูปแบบ	วิธีการที่ใช้ในการดำเนินการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. สื่อสารทางเดียว 2. สื่อสารสองทาง 3. ปรีกษาหารือ 4. มีทางเลือกและทางออกที่มาจากกระบวนการทางออก 5. สร้างความเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการ 6. ให้ประชาชนจัดการกันเอง 7. รูปแบบที่เป็นทางการ ตามกฎหมายกำหนด 8. รูปแบบไม่เป็นทางการ ประชาชนจัดการกันเองตามความสะดวกและความพอใจ 9. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสถานการณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย 	
สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ	การดำเนินการสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือหลักการสากล	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายใดมาตราใด 2. การสอดคล้องกับหลักการสากลใด 	

	คำอธิบาย	ตัวชี้วัด	การตอบ ตัวชี้วัด
กลุ่มเป้าหมาย	ใครคือผู้เข้ามามีส่วนร่วม และได้รับการพิจารณาใน รายละเอียดของแต่ละกลุ่ม อย่างเสมอภาค เป็นธรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียครบถ้วน 2. มีผู้ด้อยโอกาส เข้ามามีส่วนร่วม 3. มีความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม 4. มีความสามารถในการเข้าร่วม 5. มีอิสรภาพในการเข้าร่วม ไม่ถูกบังคับ 6. มีสื่อและประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีส่วนร่วม 	
ผลการดำเนินการ	ผลที่เกิดขึ้นหลังการจัด กิจกรรมทั้งระยะสั้นและ ระยะยาว	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 2. การทำรายงานผลการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม และนำเสนอผู้เกี่ยวข้องทุกครั้ง 3. นำเสนอรายงานการมีส่วนร่วมสู่สาธารณชน 4. จัดทำรายงานการประเมินผลการจัดการ มีส่วนร่วมโดยภาพรวม เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น 5. มีความสัมพันธ์ที่ดีเกิดขึ้นระหว่าง ภาคส่วนต่าง ๆ 6. นำไปสู่การปฏิรูปและการพัฒนาต่าง ๆ ได้ 	
ผู้ดำเนินการ	ใครคือผู้จัดกิจกรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภาครัฐ 2. เจ้าของโครงการ 3. ผู้รับจ้าง 4. ประชาชนทั่วไป 5. ผู้มีส่วนได้เสีย 6. ประชาสังคม 7. จัดร่วมกัน 8. อื่น ๆ 	
พัฒนาศักยภาพ	การเพิ่มศักยภาพของทั้ง เจ้าหน้าที่และประชาชนทุก ภาคส่วนโดยเฉพาะ ผู้ด้อยโอกาสให้สามารถ เข้าถึงกิจกรรมการมีส่วน ร่วมได้	<p>มีการพัฒนาศักยภาพของ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เจ้าหน้าที่ 2. ประชาชนภาคส่วนใดบ้าง 3. อย่างไร 4. การตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการ พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง 5. พัฒนาศักยภาพกลุ่มด้อยโอกาส 6. พัฒนาศักยภาพประชาสังคม และสื่อมวลชน 	

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา : โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้ศึกษาได้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) เช่น กฎหมาย เอกสารทางวิชาการ บทความ งานวิจัย และสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยผู้ศึกษามีแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- 3.1 ขอบเขตการศึกษา
- 3.2 วิธีการศึกษา
- 3.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา
- 3.4 ระยะเวลาในการศึกษา

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา : โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” ซึ่งเป็นการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนภาคการเกษตรที่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบวิกฤตโควิด-19

3.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาการดำเนินงานโครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน ครั้งที่ 3 ซึ่งมีประชากร 500 คน คือ ประชาชนภาคการเกษตรในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19

3.2 วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการค้นคว้า รวบรวม ศึกษาและวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รายงานการวิจัย เอกสารวิชาการ เพื่อค้นหา

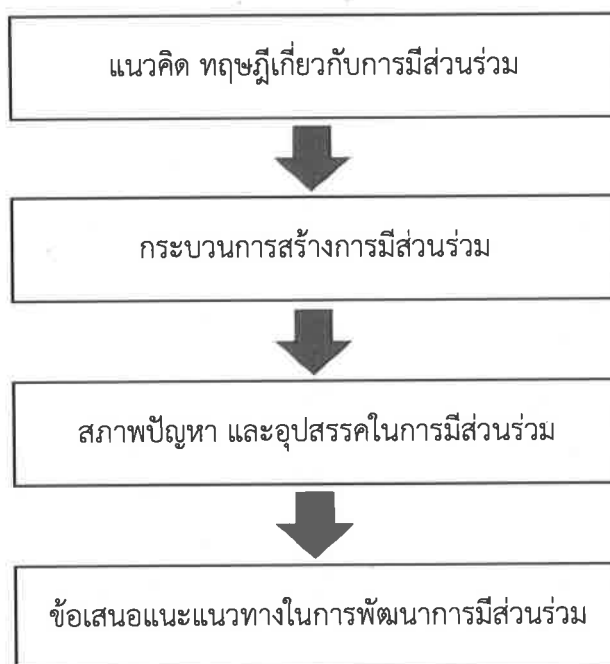
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการศึกษารายงานผลการดำเนินงานของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เพื่อทราบสภาพปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้ เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

3.2.1 การศึกษาเชิงคุณภาพ

(ก) เป็นการศึกษาแบบเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารวิชาการ เช่น รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 รวมทั้งความเห็นของนักวิชาการจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

(ข) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร พบประชาชน” จัดโดยกลุ่มงานผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน จัดเวทีเสวนา เรื่อง “ฝ่ายค้านรับฟัง 4 กลุ่มเปราะบางจากวิกฤตโควิด-19” ครั้งที่ 3 โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนภาคการเกษตร ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย

3.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพ กรอบแนวคิดในการศึกษา

3.4 ระยะเวลาในการศึกษา

ในการศึกษา เรื่อง “แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน กรณีศึกษา โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” ครั้งนี้ ใช้ระยะเวลา 6 เดือน ดังนี้

1. กำหนดรูปแบบและนำเสนอเค้าโครงการศึกษา : เดือนตุลาคม 2564
2. ดำเนินการศึกษาโดยวิธีการค้นคว้า รวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง : เดือนธันวาคม 2564
3. สรุปผลการศึกษา : เดือนมกราคม 2565
4. นำเสนอผลการศึกษาลบ้สมบูรณ์ : เดือนมีนาคม 2565

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ส่วนใหญ่จะมีการปกครองแบบประชาธิปไตยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบผู้แทน เป็นการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตนในนามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงเป็นหน้าที่ของผู้แทนทั้งในส่วนของรัฐบาลหรือสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ แทนทั้งสิ้น ผลก็คือการตัดสินใจของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นการออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ หรือนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศมักจะมีหลายโครงการที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและไม่อาจแก้ปัญหาที่แท้จริงของประเทศได้ นับว่าเป็นข้อบกพร่องของประชาธิปไตยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบผู้แทน ดังนั้น ประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองจึงมีความเจริญก้าวหน้า อาทิ ยุโรป และสหรัฐอเมริกา มีแนวความคิดนำประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหาจุดอ่อนของระบบประชาธิปไตยทางอ้อม ซึ่งประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและการตัดสินใจระดับต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยได้นำประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายสำคัญ ๆ

เนื่องจากสถานการณ์วิกฤตโควิด-19 รัฐได้กำหนดมาตรการทางสังคมมากมายเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสดังกล่าว เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคมด้วยการหลีกเลี่ยงไปในสถานที่แออัด หรือการห้ามมิให้นั่งรับประทานอาหารในร้านอาหาร ทำให้แหล่งท่องเที่ยวและสถานบริการ หรือหน่วยราชการปิดทำการชั่วคราว ส่งผลให้ประชาชนทั่วไป ผู้ประกอบธุรกิจห้างร้านต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน มีรายได้น้อยลง ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันและต้องกลับมามีฐานะของตนเอง เพื่อลดค่าครองชีพในการดำรงชีพในเมือง ความเดือดร้อนของประชาชนดังกล่าวทำให้ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในหลากหลายกลุ่ม และเห็นว่าจำเป็นต้องได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริงจากประชาชนกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 จึงเปิดโอกาสให้มีการรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนทั่วไป เพื่อสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การรวบรวม วิเคราะห์ และสรุปประเด็นปัญหาเพื่อเสนอต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาทั้งในด้านนโยบาย การแก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิกกฎหมาย โดยการดำเนินการตามกระบวนการนิติบัญญัติ ทั้งนี้ การดำเนินงานโครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์สังคมและปัญหาต่าง ๆ จากประชาชนในพื้นที่
- 2) เพื่อเสนอญัตติ หรือเป็นประเด็นหารือในการประชุมสภา เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาต่อไป
- 3) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพิ่มช่องทางให้สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินให้มากขึ้น

“โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” เป็นกิจกรรมการดำเนินงานที่มุ่งให้ข้อมูลต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อาทิ การดำเนินงานของรัฐบาลที่ขาดแผนการจัดสรรงบประมาณกระจายลงสู่ท้องถิ่น ขาดการรักษาเสถียรภาพทางการเกษตรในระยะยาว การจัดการปัญหาภัยแล้งที่ไม่มีระบบ ทำให้ประชาชนภาคการเกษตรได้รับความเดือดร้อน เพราะรัฐบาลบริหารจัดการระบบชลประทานผิดพลาด แม้กระทั่งจังหวัดหนองคายที่อยู่ติดแหล่งน้ำก็ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเช่นกัน ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนครั้งนี้ เป็นการดำเนินงานโครงการฯ ครั้งที่ 3 การรับฟังความเดือดร้อนของประชาชนภาคการเกษตรพื้นที่จังหวัดหนองคายที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 โดยได้เชิญวิทยากรซึ่งเป็นผู้แทนของแต่ละพรรคการเมืองฝ่ายค้านมาร่วมแสดงมุมมองวิสัยทัศน์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนภาคการเกษตร นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนซักถามในประเด็นต่าง ๆ และให้ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นที่ต้องการให้รัฐบาลนำไปแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือมาตรการต่าง ๆ ที่ใช้ในการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉินในการรับมือกับโรคระบาดโควิด-19 รวมทั้งปรับปรุงหรือแก้ไขนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความมั่นคงของประเทศ เมื่อสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนแล้วจะได้มีการเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือที่ประชุมรัฐสภาตามกระบวนการนิติบัญญัติต่อไป

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” นั้น ความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ไม่ใช่อยู่เพียงแค่การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนจำนวนมากน้อยเพียงใด แต่ต้องคำนึงถึงตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงว่าการมีส่วนร่วมนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผู้ศึกษาได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง มีองค์ประกอบ 9 ข้อ และในแต่ละองค์ประกอบนั้นมีตัวชี้วัดหลายมิติ สรุปได้ดังนี้

4.1 หลักการของการมีส่วนร่วม มีตัวชี้วัด ได้แก่ การกระจายโอกาสให้ประชาชน สร้างรากฐานของประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล สร้างความเสมอภาค เท่าเทียม และเคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านการสร้างรากฐานของประชาธิปไตย และธรรมาภิบาล เนื่องจากการรรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนภาคการเกษตรที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤต โควิด-19 นั้นได้เชิญผู้แทนในแต่ละพรรคการเมืองฝ่ายค้านมาแสดงวิสัยทัศน์และมุมมองเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลที่ผิดพลาด ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนและ ประเทศชาติ ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐ อาทิ ประเทศไทย ประสบปัญหาภัยแล้งและราคาสินค้าเกษตรตกต่ำอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนภาคการเกษตรได้รับความเดือดร้อน มีหนี้สิน โดยเฉพาะเมื่อมีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด-19 ทำให้ลูกจ้างหรือ กลุ่มแรงงานต้องกลับภูมิลำเนาเพื่อมาทำการเกษตร เพราะรัฐบาลพยายามผลักดันให้ผู้ใช้แรงงานที่ว่างงานหันไปประกอบอาชีพเกษตรกรในภูมิลำเนาของตน โดยผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ไม่มีความถนัด และความเชี่ยวชาญในอาชีพ ไม่สามารถแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้ ส่งผล ทำให้ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าการเกษตรได้ ซึ่งผู้แทนแต่ละพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ให้มุมมอง เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีธรรมาภิบาล ทำให้ประชาชนตระหนักเห็น ความสำคัญของกระบวนการสร้างรากฐานของประชาธิปไตยที่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ประชาชน ได้ร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลการดำเนินการ รวมทั้งการมี หลักธรรมาภิบาลในการปกครองบริหารประเทศ จึงจะทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี เพราะมีการจัดสรร ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม คุ่มค่า และโปร่งใส เพราะการแก้ไขปัญหาที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม แต่บริหารราชการด้วยระบบอุปถัมภ์ หรือเห็นแก่ประโยชน์ของพวกเขาพอง จะทำให้เกิดปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน รวมทั้งสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ให้มุมมองเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของภาครัฐ จะต้องคำนึงถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และทำให้ ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.2 วัตถุประสงค์ของการสร้างการมีส่วนร่วม มีตัวชี้วัด ได้แก่ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชน การรวบรวมข้อมูล ทราบค่านิยม ได้ข้อตกลงร่วม และพัฒนาความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือ

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านการรวบรวมข้อมูลปัญหาความเดือดร้อนของ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบวิกฤตโควิด-19 และสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้ให้มุมมองวิสัยทัศน์ ในการบริหารประเทศของรัฐบาล ทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น ซึ่งเป็นการ เสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ได้นำข้อมูลความเดือดร้อนของประชาชนเสนอต่อที่ประชุมสภา สภาฯ ปัญหาคือเมื่อได้เสนอญัตติหรือข้อหาหรือต่อที่ประชุมสภาแล้ว ไม่มีกระบวนการติดตาม หรือเสนอเรื่อง

ต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งไม่มีข้อตกลงร่วมในการที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนว่า ข้อเสนอแนะของประชาชนนั้นจะได้รับการพิจารณาและดำเนินการหรือไม่

ดังนั้น หากนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ของ Arnstein ซึ่งมีลักษณะเป็น ขั้นบันได 8 ขั้น มาวิเคราะห์กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิก พรรคการเมืองฝ่ายค้าน จะอยู่บันไดขั้นที่ 3-5 เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วม บางส่วน โดยขั้นที่ 3 คือขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ 4 คือขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดเห็นของ ประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะ รับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วม ถูกจำกัดอยู่ในระดับนี้จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนขั้นที่ 5 คือขั้นปลอบใจ เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วมบางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิใน การตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป ซึ่งปัญหาดังกล่าวคือการที่ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ อย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงการแสดงความคิดเห็นที่เป็นพิธีกรรมเท่านั้น

4.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม หรือผลลัพธ์ หรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้น มีตัวชี้วัด ได้แก่ เพื่อเป้าหมายของการตัดสินใจที่ดีกว่า ความชอบธรรมในการดำเนินการ ลดความหวงกัวลของ สาธารณชน เกิดการพอใจทางจิตใจ ต่อกระบวนการ และต่อเนื้อหา

การดำเนินโครงการฯ ไม่ได้ตอบตัวชี้วัดในประเด็นใดเลย เนื่องจากการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชนดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่เป้าหมายของการตัดสินใจที่ดีกว่า และไม่ได้ลดความหวงกัวลของ สาธารณชน ผู้ศึกษาเห็นว่า กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริงนั้น จะต้อง คำนึงถึงการลดความหวงกัวลของสาธารณชนได้ แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดโครงการฯ ไม่ได้ ตอบสนองความต้องการที่ประชาชนเรียกร้อง หรือไม่มีการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินนโยบาย หรือ มาตรการให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนจึงไม่มีอำนาจที่จะกระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งให้บังเกิดผลขึ้นมา เป็นแค่เพียงการเข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ และเสนอต่อผู้มีอำนาจรัฐ ต่อไป อาทิ การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปแบบไม่ลงมติ หรือการอภิปราย ทั่วไปแบบไม่ไว้วางใจ ซึ่งกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าวถือว่ายังไม่มี ประสิทธิภาพ เพราะไม่มีการติดตามทวงถามการดำเนินงานของภาครัฐ หรือการนำข้อมูลของ ประชาชนส่งต่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน

ดังนั้น เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรที่จะสร้างเครือข่ายกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและ เอกชน เพื่อให้มีการส่งเรื่องเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชนให้หน่วยงานที่รับผิดชอบอย่าง เป็นระบบ และกระบวนการนิติบัญญัติจะต้องสร้างระบบการตรวจสอบถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ และสนับสนุนประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลและมุ่งเน้นประโยชน์สุข ของประชาชนเป็นสำคัญ

4.4 รูปแบบ หรือวิธีการดำเนินการ ตัวชี้วัด ได้แก่ สื่อสารทางเดียว สื่อสารสองทาง ปรีกษาหารือ มีทางเลือกและทางออกที่มาจากการเล่น สร้างความเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการให้ประชาชนจัดการกันเอง รูปแบบที่เป็นทางการตามกฎหมายกำหนด รูปแบบไม่เป็นทางการ และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสถานการณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านการสื่อสารสองทาง ซึ่งได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อคิดเห็นและทัศนคติระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนภาคการเกษตร สภาพปัญหาคือการไม่มีช่องทางอื่น ๆ ให้ประชาชนเลือกที่จะแสดงความคิดเห็น เนื่องจากอาจจะมีประชาชนบางส่วนที่ต้องการเสนอความคิดเห็นแต่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชน หรือบางส่วนที่ประชาชนไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ เพราะมีใช้กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ

ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ควรจัดให้มีการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อให้มีช่องทางอื่น ๆ ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจมากขึ้น

4.5 การสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตัวชี้วัด ได้แก่ การสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายใด มาตราใด และการสอดคล้องกับหลักการสากลใด

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านการดำเนินการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 78 ที่กำหนดว่า “รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งการตัดสินใจทางการเมืองและการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน” และหลักการสากลเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ที่ส่งเสริมให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล โปร่งใส คำนึงค่า เสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์

4.6 กลุ่มเป้าหมาย ตัวชี้วัด ได้แก่ กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียครบถ้วน มีผู้ด้อยโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และมีความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความสามารถในการเข้าร่วม มีอิสรภาพในการเข้าร่วม ไม่ถูกบังคับ และมีสื่อและประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านมีความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยได้เปิดโอกาสให้ประชาชนภาคการเกษตรในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เข้ามามีส่วนร่วมในการเสวนาครั้งนี้ และเป็นความสมัครใจของผู้เข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสมอภาค รวมทั้งมีสื่อและประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

4.7 ผลการดำเนินการ ตัวชี้วัด ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การทำ รายงานผลการจัดกิจกรรม และนำเสนอผู้เกี่ยวข้องทุกครั้ง นำเสนอรายงานสู่สาธารณชน จัดทำ รายงานการประเมินผลการจัดการมีส่วนร่วมโดยภาพรวม เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดี เกิดขึ้นระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ นำไปสู่การปฏิรูปและการพัฒนาต่าง ๆ ได้

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านการจัดทำรายงานผลการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม ซึ่งจะสรุปประเด็นสาระสำคัญเกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจาก วิกฤตโควิด-19 และแนวทางในการแก้ไขปัญหาในมุมมองวิสัยทัศน์ของผู้แทนของแต่ละพรรคการเมือง ฝ่ายค้าน โดยจะมีการเผยแพร่รายงานดังกล่าวสู่สาธารณชนทุกครั้งที่สิ้นสุดการดำเนินงานโครงการฯ

4.8 ผู้ดำเนินการ ตัวชี้วัด ได้แก่ ภาครัฐ เจ้าของโครงการ ผู้รับจ้าง ประชาชนทั่วไป ผู้มีส่วนได้เสีย ประชาสังคม และการจัดร่วมกัน

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านผู้ดำเนินการหรือจัดกิจกรรม คือภาครัฐ

4.9 การพัฒนาศักยภาพ ตัวชี้วัด ได้แก่ มีการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ ประชาชน ภาคส่วนใดบ้าง อย่างไร การตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง พัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยโอกาส และพัฒนาศักยภาพประชาสังคม และสื่อมวลชน

การดำเนินโครงการฯ ตอบตัวชี้วัดด้านการตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา ศักยภาพด้านประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารราชการ แผ่นดินของรัฐบาล และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม โดยกลุ่มงานผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นหน่วยงาน ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการขออนุมัติงบประมาณเพื่อให้มีการจัดโครงการฯ ทุกปีงบประมาณ ซึ่งเป็นการจัดเวทีเสวนาระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนในพื้นที่แต่ละจังหวัด ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม สภาพปัญหาคือการดำเนินงานโครงการฯ ยังขาดการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ในการพัฒนาระบบการเผยแพร่ข้อมูลการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการฯ ผ่านระบบ สารสนเทศของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร อาทิ ระบบอินทราเน็ตของสำนักงานฯ

ดังนั้น การแสดงความต้องการของประชาชนเป็นเพียงการมีส่วนร่วมระดับต้น เป้าหมาย ขึ้นต่อไปคือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง สามารถ นำปัญหาและข้อเสนอแนะของประชาชนเสนอต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจได้โดยตรง เพื่อให้ภาครัฐและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างรวดเร็วและมี ประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและสมาชิกรัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนจะต้องตระหนักว่า ปัญหาของประชาชนเป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อประชาชนและ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการของภาครัฐ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็ในทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน การกระทำโดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม เพื่อมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ปกครองและการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งโดยตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสนใจติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายพูดคุยในประเด็นทางการเมือง การร่วมประชุมทางการเมือง การให้ความสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในด้านการเงิน การติดต่อกับผู้แทนราษฎร นอกจากนี้ ยังรวมถึงการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยในการรณรงค์หาเสียงและสมัครเข้ารับ การเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือ ทำให้ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองได้มีโอกาสทราบความต้องการของกันและกันอย่างแท้จริง ทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐตอบสนองต่อผู้เป็นเจ้าของประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนภารกิจของสถาบันนิติบัญญัติ ซึ่งการปฏิบัติงานด้านวิชาการและกฎหมาย การปฏิบัติงานด้านเลขานุการในที่ประชุม หรือด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานตามกระบวนการนิติบัญญัติ นั้น ล้วนแต่เป็นภารกิจหลักที่ต้องอาศัยบุคลากรเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ ยังต้องดำเนินการต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความคุ้มค่า และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ผู้รับบริการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

กลุ่มงานผู้ช่วยฝ่ายค้ำในสภาผู้แทนราษฎร เป็นส่วนราชการในสังกัดสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีภารกิจหลักในการสนับสนุนภารกิจของผู้ช่วยฝ่ายค้ำในสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคการเมืองฝ่ายค้ำ โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติงานด้านเลขานุการและธุรการทั่วไป งานสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการและกฎหมายให้แก่ผู้ช่วยฝ่ายค้ำในสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้ำ ด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง และครบถ้วนตามกระบวนการ โดยบุคลากรต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายของการดำเนินงานทุกขั้นตอน ทั้งนี้ ภารกิจที่สำคัญยิ่งของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้ำ

ในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล คือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินงานของรัฐบาลในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำข้อเสนอแนะของประชาชนสู่กระบวนการนิติบัญญัติ เช่น ตั้งกระทู้ถาม ขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อซักถามข้อเท็จจริงหรือเสนอแนะปัญหาต่อคณะรัฐมนตรี เป็นต้นเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านจึงได้จัดเวทีเสวนา “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลกระทบต่อประชาชน ทั้งนี้ การดำเนินงานโครงการฯ ดังกล่าว สมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านและเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนและหลักการธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีมาเป็นกรอบในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและประเทศชาติ

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หรือการปกครองที่ดี (Good Governance) หมายถึง การบริหารงานโดยประชาธิปไตย ที่มีการส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงเป็นพหุภาคี และประสานการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในการจัดสรรและบริหารทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน และความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่มีต่อประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล โปร่งใส เสมอภาค และเป็นธรรม โดยให้มีหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งมีเป้าหมาย 7 ประการ คือ

1. ประโยชน์สุขของประชาชน
2. ผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
3. มีประสิทธิภาพ และเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
4. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
5. ปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์
6. ตอบสนองความต้องการของประชาชน
7. ประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการดังกล่าว เพื่อที่จะทราบถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนว่า มีจำนวนมากน้อยเพียงใด และรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า มีวิธีการที่ใช้ในการดำเนินการอย่างไร เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ซึ่งจากการสังเกตการณ์โครงการดังกล่าว พบว่า การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเวทีเสวนา เรื่อง “ฝ่ายค้านรับฟัง 4 กลุ่มเปราะบางจากวิกฤตโควิด-19” ครั้งที่ 3 โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนภาคการเกษตรในพื้นที่จังหวัดหนองคายนั้น ได้ดำเนินการโดยได้มีวิทยากรซึ่งเป็นผู้แทนของแต่ละพรรคการเมือง

ฝ่ายค้านมาแสดงมุมมองวิสัยทัศน์เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลในการบริหารจัดการภาวะวิกฤตโควิด-19 ที่ผิดพลาดจนทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสอย่างรุนแรง เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ คนตกงาน ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นจนเกิดภาวะเงินเฟ้อ ทำให้ประชาชนเดือดร้อนอย่างรุนแรง โดยการเปิดเวทีเสวนานี้มีจุดมุ่งหมายให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากประชาชนนำมาสรุปประเด็นสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นดังกล่าว เพื่อจัดทำสรุปผลการดำเนินงานของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งข้อมูลการรับฟังความคิดเห็นและข้อคิดเห็นของประชาชนในโครงการฯ จะนำเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือที่ประชุมรัฐสภา ตามกระบวนการนิติบัญญัติต่อไปเพื่อให้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ ในการติดตามการทำหน้าที่ของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน โดยการรับฟังการอภิปราย การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติ ได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนไปหารือต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือที่ประชุมรัฐสภา แล้วแต่กรณี โดยสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อซักถามข้อเท็จจริงและเสนอแนะปัญหาต่อคณะรัฐมนตรีในเรื่องวิกฤตทางเศรษฐกิจและวิกฤตทางการเมือง โดยไม่มีการลงมติ ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25 ปีที่ 2 ครั้งที่ 28 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่สอง) เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2563 และสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านยังได้เสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล เมื่อวันที่ 16-17 กุมภาพันธ์ 2564

การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร พบประชาชน” นั้น ได้ออกแบบกิจกรรมให้มีการแสดงมุมมองวิสัยทัศน์ของวิทยากรซึ่งเป็นผู้แทนของแต่ละพรรคการเมืองฝ่ายค้าน รวมทั้งได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ซักถาม และรับฟังข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยสรุปประเด็นปัญหาได้ดังนี้

- 1) ควรสร้างความมั่นคงในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน และชุมชน โดยจำเป็นต้องจัดหาน้ำต้นทุนและแหล่งเก็บกักน้ำให้เกิดประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน
- 2) ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติในการห้ามใช้สารเคมีเกษตร โดยจะต้องระบุเหตุผลความจำเป็นและถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ และการบังคับใช้กฎหมายตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2563 ให้มีความชัดเจน
- 3) ควรสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยการเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ เพื่อผลักดันการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศที่มีความปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในประเทศ

4) ควรส่งเสริมสนับสนุนการนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะช่วยป้องกันสินค้าทางการเกษตรล้นตลาดและเป็นการช่วยยกระดับราคาผลผลิตไม่ให้ตกต่ำ เป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นที่ยอมรับ และสามารถขยายตลาดการค้าออกไปสู่ต่างประเทศ เพื่อสร้างรายได้ให้ประเทศมากขึ้น

5) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรดิน และการบริหารจัดการดินให้มีคุณภาพและมีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาและแข่งขันได้

6) เกษตรตำบลและเกษตรกรอำเภอ ควรลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบสภาพปัญหาความเดือดร้อน และการประกอบอาชีพการเกษตร ไปจนถึงการบริหารจัดการน้ำ ปัญหาภัยแล้งของประชาชนในพื้นที่อย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

7) ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือชาวนาเกี่ยวกับปัญหาราคาข้าวตกต่ำ ประกอบกับโรงสีข้าวรับซื้อข้าวในปริมาณจำกัด และบางส่วนรับซื้อในราคาต่ำ ซึ่งทำให้ชาวนาได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก จึงควรมีมาตรการประกันรายได้เกษตรกร เพื่อให้ได้รับราคาข้าวที่ไม่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ

8) ภาครัฐควรหาแนวทางและมาตรการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรชาวไร่อ้อยอย่างครบวงจร เนื่องจากมีปัญหาราคาอ้อยตกต่ำและปริมาณอ้อยมีมากกว่าปกติ ทำให้ปริมาณน้ำตาลล้นตลาด ประกอบกับมีการเผาไร่อ้อยก่อนตัดส่งเข้าโรงงานน้ำตาล ซึ่งจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 220 มีโทษทั้งจำคุกและปรับ ประชาชนจึงได้รับความเดือดร้อนจากการไม่รู้กฎหมาย

9) ภาครัฐควรสร้างหลักประกันรายได้ในการลงทุนให้กับเกษตรกร เพื่อลดภาวะความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาผลผลิต รายได้ของเกษตรกร การควบคุมปริมาณการผลิต การตลาดและการส่งออกที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในอนาคต

10) สำนักงานสหกรณ์จังหวัดจะต้องจัดสวัสดิการเงินกู้หรือสินเชื่อให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึงและเสมอภาค เพื่อให้สมาชิกนำเงินดังกล่าวไปแก้ไขปัญหาหนี้ค้ำชำระได้ตามศักยภาพและความสามารถในการชำระหนี้ของตนได้

11) ภาครัฐควรตรวจสอบมาตรการช่วยเหลือเยียวยาเกษตรกรจากผลกระทบโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 กรณีที่มีการจ่ายเงินเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบไม่ทั่วถึง และได้รับเงินไม่เป็นไปตามสิทธิที่พึงได้ ดังนั้น ควรให้ผู้แทนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็น “คณะกรรมการ” บริหารจัดการงบประมาณดังกล่าวด้วย

12) ภาครัฐควรพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานการขนส่งของเส้นทางการคมนาคมทางบก ให้มีความเชื่อมโยงกับเส้นทางเศรษฐกิจแบบเชิงบูรณาการ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนและเกษตรกรในพื้นที่ให้สามารถสัญจรในชีวิตประจำวัน และการขนส่งสินค้าการเกษตร

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

13) รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาด้านการเกษตรยุคใหม่ โดยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยไปยังกลุ่มคนรุ่นใหม่ เพื่อปฏิวัติชาวนาไทยให้เป็นอาชีพที่มีคุณค่า และสามารถสร้างรายได้ต่อเกษตรกรไทยในอนาคตได้ เหมือนดังเช่นชาวนาของประเทศญี่ปุ่นที่มีความมั่นคงในอาชีพ มีรายได้จำนวนมาก เป็นผู้ประกอบการธุรกิจของตนเอง และเป็นอาชีพที่ได้รับการยอมรับนับถือในสังคม

ทั้งนี้ ภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนแล้ว ได้มีการเก็บแบบสอบถามผู้เข้าร่วมโครงการในทุกครั้งที่ดำเนินงานโครงการฯ และผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนมาวิเคราะห์ว่า กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีขั้นตอนอย่างไร และในแต่ละขั้นตอนนั้นมีประสิทธิภาพมากหรือน้อย เพียงใด ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 บทสรุปกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

โดยผู้ศึกษาได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein มาวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเวทีเสวนา “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” รับฟังความคิดเห็นของประชาชนภาคการเกษตรที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19

สรุปได้ว่า ในการดำเนินงานโครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชนที่ผ่านมานั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้ามีส่วนร่วมได้เสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น หรือหากมีการวิเคราะห์ตามการมีส่วนร่วม 8 ขั้น จะอยู่บันไดขั้นที่ 3-5 เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 คือขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ 4 คือ ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในระดับนี้จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนขั้นที่ 5 คือขั้นปลอบใจ เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วมบางส่วน ที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

5.2 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

จากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ทราบถึงกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่า มีองค์ประกอบ 9 ข้อ และมีตัวชี้วัดในแต่ละข้อตาม

ที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้สรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 องค์ประกอบด้านวัตถุประสงค์

สภาพปัญหา การดำเนินโครงการฯ เป็นการให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และเป็นการรวบรวมข้อมูลปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 เพื่อเสนอต่อที่ประชุมสภาตามกระบวนการนิติบัญญัติ อาทิ การตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี การขอเปิดอภิปรายทั่วไปแบบไม่ลงมติ การขอเปิดอภิปรายทั่วไปแบบไม่ไว้วางใจ ซึ่งหากนำแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามขั้นบันได 8 ขั้น มาวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในบทบาทของสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านแล้ว จะอยู่ในขั้นที่ 3-5 เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม โดยขั้นที่ 3 คือขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ 4 คือขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดเห็นของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้มีอำนาจ แต่ไม่อาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นเหล่านั้นจะได้รับการใส่ใจจากผู้มีอำนาจรัฐ ส่วนขั้นที่ 5 คือขั้นปลอบใจ เป็นขั้นที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป ทำให้ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง เป็นแต่เพียงการแสดงความคิดเห็นที่เป็นพิธีกรรมเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ หากการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรากฐานของการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การดำเนินการของภาครัฐจึงต้องเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นความต้องการและประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ควรจะส่งเรื่องให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนรับผิดชอบโดยตรง หรือควรจะทำเนิกรในรูปแบบความเชื่อมโยงเป็นพหุภาคี และประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนอย่างเร่งด่วนทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ประเด็นที่ 2 องค์ประกอบด้านรูปแบบการสื่อสาร

สภาพปัญหา การดำเนินโครงการฯ เป็นการสื่อสารสองทาง โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรับฟังข้อคิดเห็นในมุมมองต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านกับประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตโควิด-19 แต่ปัญหาคือ การไม่มีช่องทางอื่น ๆ ให้ประชาชนเลือกที่จะแสดงความคิดเห็น เนื่องจากอาจจะมีประชาชนบางส่วนที่ต้องการเสนอความคิดเห็น แต่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณชน หรืออาจจะมีประชาชนบางส่วนที่มีใช้กลุ่มเป้าหมายของโครงการฯ และอยากแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาต่าง ๆ แต่ไม่สามารถเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นได้

ข้อเสนอแนะ เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ควรจัดให้มีช่องทางอื่น ๆ นอกจากการจัดให้มีการแสดงความคิดเห็นในเวทีเสวนาดังกล่าว อาทิ การสำรวจความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อให้ประชาชนมีทางเลือกเพิ่มขึ้น เป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจมากขึ้นด้วย

ประเด็นที่ 3 องค์ประกอบด้านการพัฒนาศักยภาพ

สภาพปัญหา การดำเนินโครงการฯ ได้มีการตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มงานผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงในการขออนุมัติงบประมาณเพื่อให้มีการจัดเวทีเสวนา “โครงการผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรพบประชาชน” ทุกปีงบประมาณ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ ในพื้นที่แต่ละจังหวัดซึ่งมีประชากรกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการรับรู้บทบาทของผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และกระบวนการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล การทุจริตคอร์รัปชันเชิงนโยบาย หรือการบริหารราชการแผ่นดินที่ผิดพลาด ไม่มีธรรมาภิบาล ไม่ยึดหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนและประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการพัฒนาศักยภาพประชาชนด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แต่ปัญหาคือยังไม่มีการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ เนื่องจากเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานโครงการฯ แล้ว ไม่มีการจัดทำระบบการเผยแพร่ข้อมูลการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการฯ ผ่านระบบสารสนเทศของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ทำให้การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ ดังกล่าวไม่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ เจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการฯ ควรจะมีการเผยแพร่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการฯ ผ่านระบบสารสนเทศของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมก็ตาม ซึ่งจะทำให้ภาครัฐ ประชาชน สังคม และภาคส่วนต่าง ๆ ได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง และยิ่งไปกว่านั้นคือการตระหนักว่า การแสดงความต้องการของประชาชนเป็นเพียงการมีส่วนร่วมระดับต้น เป้าหมายขั้นต่อไปคือทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัญหาของประชาชนเป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยคำนึงถึงความต้องการและประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

หนังสือ

ถวิลวดี บุรีกุล. (2561). *หลักธรรมาภิบาล : จากแนวคิดสู่การ ปฏิบัติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, หน้า 107-162.

กลุ่มงานผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร. (2564). *ผลการดำเนินงานผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร (พฤษภาคม 2563 ถึงพฤษภาคม 2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 93-133.

สำนักการประชุม. (2552). *ระบบงานรัฐสภา*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

วิทยานิพนธ์

สังวร ลิปิถพัลลภ. (2559). *ธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตยในบริบทสังคมไทย*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

วิษณุ หยกจินดา. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอบึงนาราง จังหวัดจันทบุรี*. นิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ.

ราชกิจจานุเบกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน 2560). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 134 ตอนที่ 40ก.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ - สกุล

นางสาวธิดิกา ชมะโชติ

ตำแหน่งปัจจุบัน

นิติกรชำนาญการพิเศษ

คุณวุฒิการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชื่อหน่วยงาน

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สถานที่ติดต่อ

เลขที่ 1136/5 แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต

กทม. 10300

หมายเลขโทรศัพท์

ที่ทำงาน 0-2242-5942